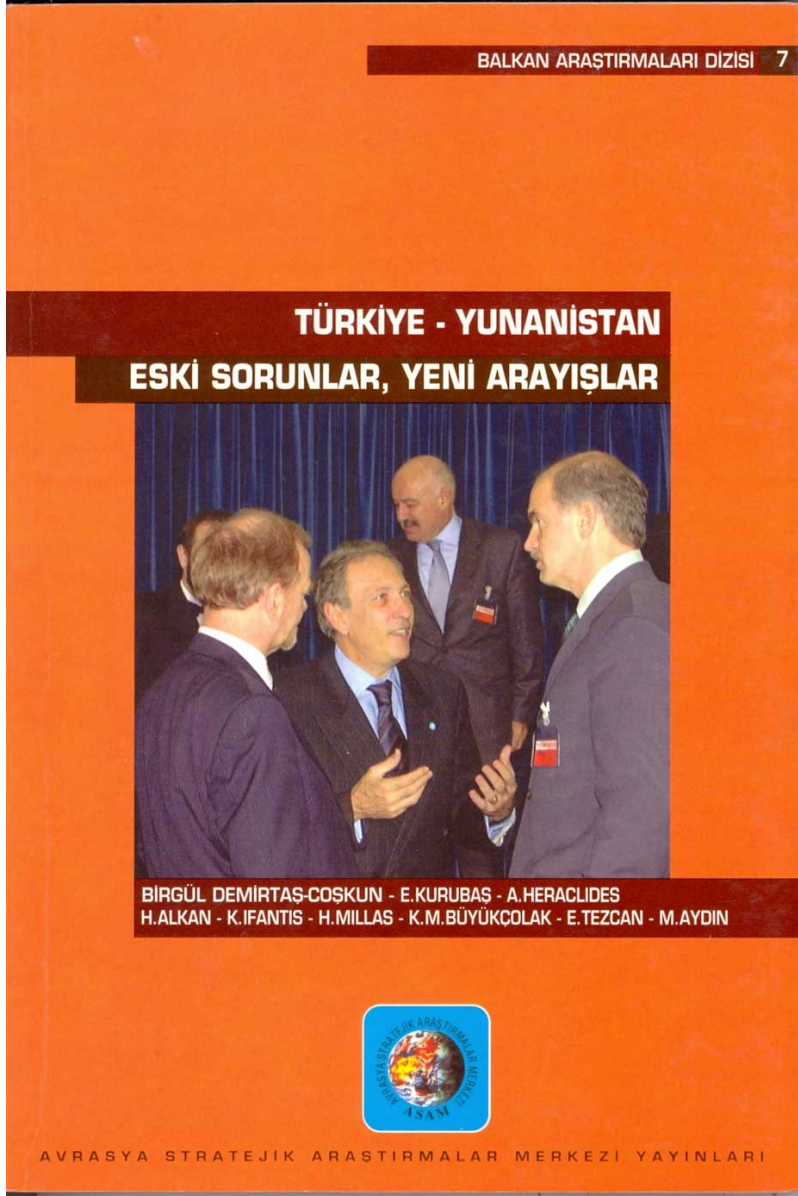

Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar, Derleyen Birgül Demirtaş Coşkun, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları (ASAM), 2002 adlı kitapta yayınlanmıştır.

Türk-Yunan Halklarının 'Dostluğu' Üzerine

(H. Millas)

İki komşu ülke arasında sürtüşmelerle dolu geçen bir yüzyılın en son yılında meydana gelen güçlü iki yeryüzü sarsıntısıyla Türk-Yunan ilişkilerinin iyiye doğru bir seyir izlediği görüşü genelde kabul görmüştür. Bu yazıda halklar ve sivil toplum kuruluşları düzeyinde artan temaslar ve toplumlar arasında izlenen yakınlaşma ve sevgi belirtileri konusunda bazı düşüncelere yer verilecek, bu toplumsal olayın antropolojik/felsefi diyebileceğimiz bir boyutuna değinilecektir.

Bütün sağduyulu insanlar kuşkusuz uluslararası yakınlaşmalardan yanadır; deprem sonrası söz konusu dostluk ve sevgi belirtilerinin olumlu bir gelişme olduğu da kuşkusuzdur. Uzun gerilim ve düşmanlık dönemlerinden sonra - hatta 'öteki'ne karşı toplumsal koro halinde en aşırı sözlerin kullanıldığı ve en keskin tehditlerin savrulduğu Kardak ve Öcalan krizlerinden hemen sonra - Türk ve Yunan halkları arasında görülen dostluk ve hatta kimi zaman tırnak içinde 'aşk' olarak da nitelenen yakınlaşma da sevindiricidir. Ancak bu ani iklim değişikliği, sürprizli boyutundan başka bazı ek soruları da akla getirmektedir.

Toplu dostluklar/aşklar

En başta 'dostluk' birbirini tanıyan kimseler arasında baş gösteren bir duygudur, bir eğilimdir. Sevgi ve aşklar da fazlasıyla öyle: Kişiler arasında duygusal yada fizik temastan sonra keşfedilirler. Hiç tanışmayan, ilk kez karşılaşan kimselerin karşı ulustan kimselere - ve yalnız belli bir etnik kimlik taşıdıkları için - 'dost' olmaları, sempati, sevgi vb. duygularıyla birbirlerine sarılmaları olayı 'dostluk' kelimeleriyle değil başka kelimelerle ifade edildiğinde bu ilişkiler de daha iyi değerlendirilebilir.

Farklı ulusal kimlikler taşıyan toplulukların bir araya geldiklerinde otomatik olarak birbirlerine 'yakın' hissetmeleri herhalde kimlikleriyle ilgili bir durumdur. Buna benzer duygular her ulusun fertleri arasında görülebilir. B. Anderson ulus kavramını tanımlarken, birbirini hiç tanımayan kimselerin muhayyel bir zeminde yakın hissetmeleri olayını işaret eder. Bu, dünyamızda son yüzyıllarda ortaya çıkmış çağdaş bir kimliktir. [\[1\]](#) Ama bu 'biz' kimliği aynı zamanda beraberinde

'bizim' sınırlarımızı oluşturan 'öteki'ni de içerir.

[2]

Sırasıyla 'düşman' ve 'müttefik' kavramları da bu paradigmanın içinde yer alırlar. Bu bağlamda, bu 'dostluk' belirtilerinin bir boyutu ulusal paradigma ile doğrudan ilişkilidir. Ulusun üyeleri öteki ulusu artık düşman değil, müttefik olarak görmektedirler demektir. Herhangi bir nedenden dolayı - genellikle devlet düzeyinde yapılan anlaşmalardan sonra - ulus devletler arasında barış ve iyi ilişkiler sağlanınca, ulus üyeleri de karşı ulus üyelerini müttefik/dost olarak algırlar ve sevinç ve sevgilerini gösterebilirler.

Uluslararası ilişkiler jargonunda bu ilişkiye 'dostane ilişkiler' (*friendly relations*) denmesi alışılmalıdır. Aslında bu durumlarda 'dost/arkadaş' kelimesinin ikinci anlamı söz konusudur. İngilizce'de de 'friend' kelimesinin ikinci anlamı 'ally'dir (müttefik).

[3]

Ancak dikkat edilmesi gereken, bu durumlarda ulusal paradigmanın aynen korunduğudur. Olaya uluslar açısından bakıldığında bütün ulusal düşünce kalıpları, analiz metotları, değerler sistemleri, tarihsel yorumlar vb. aynen sürdürülmektedir. Kimi durumlarda bu 'bütünsel dostluk' anlayışının berisinde ırkçı bir eğilim bile sezilebilir. 'Öteki' artık bir bütün olarak, ulus halinde olumludur, dosttur, iyidir; eskiden düşman olarak algılandığında muhayyel bir bütünlük içinde ele alındığı gibi, yalnız tersine çevrilerek. Değişen, düşünce biçimi değil 'öteki' ile ilgili güncel yorumdur: 'Öteki' artık dosttur.

1999 yılından sonra Türk ve Yunan halkları arasında izlenen yakınlaşma ve dostluk belirtilerinin bu boyutu unutulmadığında düne kadar savaş çıkırtkanlığı yapan, 'şahin' olarak bilinenlerin yada en azından bu tür konularla ilgilenmeyen bazı kimselerin nasıl birden 'dostluk' öncüsüne dönüştükleri anlaşılır olmaktadır. Her iki durumda da devlet politikasıyla uyum içinde olmaları tutarlılıklarının belirtisidir.

Yunanistan'da 'Türk dostları'

Doğal olarak başka nedenlerden dolayı 'dostluk' taraftarı olanlar da vardır. Bu insanlar 1999'den önce de 'öteki' tarafla ilişkilerin geliştirilmesinden yanaydı; yada en azından bu konuda karşı görüşte değildi. Bu tür insanlar Ege'nin her iki yakasında da görülebilir. Bunlara kısaca değindikten sonra 'deprem' olayının da toplumun bütünü üstündeki etkisine değinilecektir.

Tarih içinde, bugün Yunanlı sayılanlar arasında, Osmanlıya yada Türk'e karşı dost davranan ve 'öteki' ile yakın temasın gerekliliğini vurgulayan Ortodokslar hemen her zaman var olmuştur. Örneğin 15. yüzyılda Bizanslı Rumlar arasında, devletlerinin yıkımının kaçınılmazlığı durumunda, Müslüman egemenliğini Katolik egemenliğine yeğ görenler olmuştur. O dönemlerde Katoliklerle ittifakı yeğleyenlere 'birleşme yandaşları', dindarlıkları yüzünden karşı olanlara ise 'birleşmeye karşı olanlar' (*enotiki/anthenotiki*) derlerdi. 18. yüzyıl sonunda, Balkanlar'da ulusalcı ve ihtilalci rüzgârlar esmeye başladığında Fenerli Rumlar'ın büyük bir bölümü geleneksel 'sadık' tutumlarını sürdürmüşler, ama Velestinli Rigas gibi aydınlar da parlamenter ama aynı zamanda çok uluslu olması düşünülen ortak bir yönetim modelini savunmuşlardı. 19. yüzyıl başlarında da 'helenootomanizm' olarak bilinen harekete katılanlar Yunan ve Türk halklarından oluşacak ortak bir devlet için siyasal bir hareketi başlatmışlar ama Balkan Savaşları bu çabalara şans tanımamıştı. Venizelos ve yandaşları da acılı savaşlardan sonra 'dostluktan' yana bir politika yürütmenin gerekliliğini savunmuşlar bu yönde hatırı sayılır adımlar da atmışlardı.

Bu çabaların toplumsal temellerini, amaçlarını ve olayların seyrini bu yazıda ele almak olanaksızdır. Ama 'dostluk' geleneğinin eskilere uzandığı gözden kaçmamalıdır. Bugüne baktığımızda ise Yunan toplumu içinde, kimi zaman eski zamanlardaki eğilimlerden de bağımsız olmayan, 'dostluk' yandaşlarına rastlanmaktadır. Depremler sonrasında ortaya çıkan halklar arası olumlu atmosferin anlaşılması için bu tür eğilimlerin bazılarında değinmekte yarar vardır. Bu eğilimlerin temsilcilerinin genel özelliği 'Türk'ten yana olumlu bir söylem geliştirmeleri, 'öteki' ile dostluğu, teması ve işbirliğini savunmalarıdır. Bu gurupları kısaca hatırlatmak ve sınıflandırmak için şu nitelermeler kullanılacaktır: a) bazı koyu dindarlar, b) çıkar gurupları, c) romantikler/oryantalistler, d) bazı ırkçılar, e) solcular, f) liberaller. Bunlara kısaca bakalım.

Bazı koyu dindarlar çok eski düşmanlıklardan yola çıkarak Katolik dünyayı kendi mezheplerini tehdit eden bir alternatif olarak gördüklerinden, Müslüman dünya ile ilişkileri daha tehlikesiz saymakta dolayısıyla Türk toplumu ile yakın olmayı savunmaktadırlar. Kimi zaman Ortodoks Kiliseyi eden temsil rahiplerin yada dindar kimselerin 'Doğu'ya daha açık olmalarının temel nedeni bu olsa gerektir.

Çıkar gurupları çeşitlidir. Bazen iş adamları ve başka meslek gurupları, bazen devlet çıkarlarını gözetken politikacılar ve diplomatlar pragmatik bir yaklaşımla halklar arasındaki yakınlaşmayı savunurlar. İş alanındaki çıkarlarla devlet çıkarlarının her zaman çakıştığı ilgililerce kabul edilmeyebilir; çıkar gurupları arasında anlaşmazlıklar da başgösterebilir. Ancak 1999'dan sonra bu konuda her iki ülkede genel olarak bir uyum gözlenmektedir.

Romantiklere, oryantalistlere 'özlemliler' de diyebiliriz. Bu tür Yunanlılar 'Doğu'ya ait gizemli,

çağdaş dünyanın 'materyalist' kusurlarından uzak, saf ve masum, masallara özgü, hoş ve eski güzel devirleri anımsatan bir Türkiye görmek isterler. Kimileri ikinci ve üçüncü kuşak Anadolu göçmenidir ve aileden miras kalan bir 'kayıp cennet' mitosunu yaşatırlar. Türkiye deyince İstanbul'un Kapalı Çarşısı gelir akıllarına, efsanevi bir bolluk ve huzur, yada çarşafli kadınların sonunda eriştikleri hamamlarla haremeler... Böyle bir dünya ile temas her zaman güzel gelir onlara.

Bazı ırkçılar - ilginçtir - Türkler'i kardeş bilir. Onlara göre bugünkü Türkiye halkı yüzyıllar içinde zor altında Müslümanlık'a geçmiş eski Ortodokslar ve Rumlar'dır (Yunanlılar'dır), soydaştırlar. Gelecekteki bir birlik içinde bu insanlar herhalde yeniden 'kazanılabilir', düşünenleri de bulunur. Bu inançta olanların kitapları Türkiye'de çevrilip yayımlandığında dile getirilen 'kardeşlik' edebiyatının berisinde gizli anlam pek sezilmez, 'ortak Türk-Yunan Osmanlı devletinin' anlamı anlaşılmaz.

Solcuların durumu genelde daha iyi bilinir. Onlar uluslar kavgasına değil, Marks'ın görüşlerini paylaştıkları oranda, sınıf mücadelesine inanmakta ve iki halkın, özellikle çalışanlarının (yoksullarının, sıradan vatandaşlarının) ittifakına ideolojileri yüzünden sarılmaktadırlar.

Liberaller ulusçu paradigmayı pek ciddiye almayan ve gelecekteki toplumların bugün savunulagelmekte olan anlayışlarla değil daha insancıl, pragmatik ve özellikle barışçı yaklaşımlarla oluşacağını savunanlardır. Bu guruptaki insanlarla çıkar gurubundakiler kimi zaman aynı kimseler olabilir.

Türk toplumunda 'Yunan dostları'

Türk toplumuna baktığımızda bu gurupların bir kısmı görülebilmekte, bir kısmı bulunamamakta, ama Yunanistan'da olmayan başka guruplara da rastlanmaktadır. Çıkar gurupları, solcular ve liberaller dediğimiz guruplara Türkiye'de (ama hemen bütün Avrupa ülkelerinde de) rastlanmaktadır. Geri kalan guruplar Türk toplumunda tarihsel nedenler yüzünden yoktur. Ama farklı iki ek guruptan söz edilebilir. Bunlara a) Batı hayranları ve b) Anadoluocular diyelim. Bu iki gurubun ortak yanı Türk ve Yunan halklarının ne denli benzedikleri söylemini vurgulamalarıdır.

'Batı hayranları' derken, Avrupa değerlerini, yaşam biçimini, uygarlığını benimsemiş olanlar kastedilmektedir. Bu görüşte olan kimselerin bir kısmı 'Batılı' olarak gördükleri Yunanlılar'la benzerliği - ve dolayısıyla yakınlığı - kendi inançlarının bir doğrulaması olarak dile getirirler. [4] İkinci gurup ('aydınlar' arasında daha çok rastlanan 'Anadolucular') ise dolaylı bir biçimde farklı bir amaç güder gibidirler. Ulusal denebilecek bir ilgi ve kaygı ile Osmanlı mirasına sahip çıkarak bu geçmişin onur verici yanlarını dile getirirler. Bu bağlamda 'öteki' - ve özellikle Yunan/Rum - ilginç bir işlev üstlenir. Bu benziyoruz/yakınız/birlikte mutlu yaşadık söylemi içinden zımnen savunulan Osmanlı/Türk geçmişinin üstün ve hoşgörülü yanının, yani uygar doğasının ortaya konmasıdır. Bu görüşün bir de 'biz Batı'dan üstünüz' boyutu vardır. Yunan'a bu girişimde belli bir rol verilir: Türk'e karşı takındığı dostane tutumuyla bu ulusal mitosunu doğrulamak. Türk edebiyat metinleri, özellikle Halikarnas Balıkcısı ve Kemal Tahir gibi yazarların yazıları bu anlayışı en açık biçimde sergiler.

[5]

Deprem sarsıntılarının sonuçları

1999 depremleri yalnız ulusal toprakları sarsmadı, Türk ve Yunan toplumlarını da tartakladı. Hemen hemen eş zamanlı sayılabilecek bazı olaylar nedeniyle ikili ilişkiler konusunda yeni girişimler, eğilimler, anlayışlar görüldü ve umutlar doğdu.

En başta iki hükümet ve özellikle Dışişleri Bakanları Cem-Papandreu, Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlik yaratan Kardak ve Öcalan krizlerinden ve Balkanlar'da kaygılar doğuran Yugoslavya krizinden sonra - ve depremlerden önce - iki ülkenin halkları ve sivil toplum kuruluşları arasında temasların gelişmesi düşüncesini desteklediler. Buna 'dostluk' doğrultusunda yeşil ışık yakıldı diyelim. Depremler bu isteğe yeni bir dürtü sağladı. Üst üste gelen yüreklendirici resmi demeçler, imzalanan bir dizi antlaşma, temaslar için sağlanan kolaylıklar, sunulan burslar gibi yeni olaylar semeresini verdi. İki halk daha sık ve daha büyük sayılarda bir araya gelmeye başladı. Buna bağlı olarak, sivil toplum kuruluşlarının hatırı sayılır bir bölümünün o denli 'sivil' olmadıklarının, devlet teşviki sağlandığında farklı bir politika izlemeye başladıkları da gözden kaçmamalıdır.

İklimin değişmesi doğru değerlendirilmelidir. Temelde değişen, yukarıda sıralanmış olan, Türk

ve Yunanlılar'dan oluşan ve 'dostluk' ve yakınlık taraftarı olanların eskiye kıyasla daha yüksek sesle ve daha sık bir biçimde konuşuyor ve yazıyor olmalarıdır. Önceleri kıyıda köşede çekinerek görüşlerini açığa vuranlar artık normal konuşmaya ve konuşacak kürsüler bulmaya başladılar. Bu yeni ortamda çeşitli nedenler yüzünden (bağnaz ulusçuluklarından, doğaları yüzünden paranoyak kaygılarından vb.) yakınlaşmaya karşı olanlar ise gittikçe daha az konuşma fırsatı bulmaya ve özellikle bu yönde artık teşvik görmemeye başladılar. Bir yanda artılar öteki yanda eksiler çoğalınca toplam olarak görülen, kayda değer yeni 'dostane' iklimdir. Bu paragrafta vurgulanmak istenen, bazı alanlarda kişilerin kendilerinin değişmediği, kamuya seslenenlerin nöbet değiştirmiş olduğudur. Sıranın yeniden kendilerine gelmesini bekleyenler vardır.

Ama depremlerin (siyasetin değil) halkların kaynaşması alanında en önemli katkısı soyut 'öteki'ni somut insana dönüştürmüş olmasıdır. Türk ve Yunan söyleminde (ama dünya literatüründe de) genellikle görülen, bağnaz ulusçu söylemin muhayyel ve soyut 'öteki'nin imajını yeniden ürettiği ve ulusçuluğun da bu soyut 'öteki' ile beslendiğidir. Buna göre 'öteki' geneldir, bir stereotip olarak ele alınır, ya 'hepsi' iyidir, dosttur, 'müttefiktir' yada 'hepsi' hasımdır, düşmandır. 'Türk' ve 'Yunan' gibi toplu kimlik belirten kelimeler halkların algılamasını bu anlamlarla sınırlar, sonunda halklar karşı tarafı dost ve düşman kavramlarının dışında düşünemez olur. Depremlere kadar, örneğin, Yunan televizyonları Türkiye ile ilgili haberleri verirken görüntü olarak Ege üzerinde seyreden Türk savaş uçaklarını ve onlara karşı havalanan Yunan uçakları gösterirdi. Depremlerle ilk kez herhalde, Yunan halkı Türk'ü saldırgan, korku salmak isteyen resmi bir sıfat ve kimlik taşıyan biri olarak değil, bir asker yada diplomat, devlet yada bir resmi Türk kuruluşun görevlisi, yani bir ulusun temsilcisi olarak değil, somut bir insan olarak bu denli yakından görmüştür.

Televizyon aracılığıyla her eve yıkıntılar arasına çocuğunu arayan perişan anneler, ağlayan yaşlı nineler, kayıp çocuklar, acının canlı portresi erkekler girebildi. Bu insanlar muhayyel 'öteki'ne hiç benzemiyordu, somuttu. Ulusal iddiaları yoktu, insan acısının temsilcisiydi. Bu somut insanların, somut insanlarla her zaman olduğu gibi, antipatik hiç bir yanları yoktu, bellenmiş stereotiplere hiç benzemiyordu. [6] Yunanlılar'ın ve Türkler'in 'ötekini' somut/canlı olarak karşılarında gördüklerinde genellikle söyledikleri -

bu insan cana yakın, hiç Türk'e (yada Yunan'a) benzemiyor!

- bu kez bütün bir ulusça yaşandı. Türkler de bir Yunanlı'nın bir Türk çocuğunu enkazın altından çekip kurtarıırken mutlu olduğunu, bunu başaramayınca ağlayabileceğini ilk kez gördüler. Somut 'öteki' görüntüleri her iki ulusta şok etkisi yaptı.

Ulusçu düşünce biçimi insanları etnik bir bütünlük dost yada düşman biçiminde algılar ve sergiler. Oysa somut insanlar bu ulusçu kalıplara sığdırılmaz. Deprem görüntüleri bu stereotip/soyut 'öteki' imajını yıktı yada en azından zedeledi ve yaraladı. Belki bu şokun bir de vicdan azabı boyutu olmuştur: 'biz bu güne dek nasıl oldu da bu insanları öylesine kötü

belledik!' sorusu bilinç altında rahatsızlıklar da yaratmış olabilir.

Ama bu deprem sonrası sürede dile getirilenler bilinç altının başka yönlerine de kayabileceğini düşündürmüştür. Kimi Yunanlılar'ın ifadelerinde dışarıya doğru 'büyük ve güçlüyüz' imajını göstermeye çalışan 'öteki'ne yardım elinin uzatılmasında bir iç tatmin sezilebilir: 'Sonunda bize muhtaç kaldılar, biz nelere muktediriz!' havası sezildi. Türk tarafında ise 'ne yapalım hükümetimiz bize yardım etmezse biz de, bizi kabul ederlerse, Yunanistan'a gider yerleşiriz' türünde ve televizyon haberlerinde işitilen söylemin berisinde 'öteki'ne sevgiden çok hükümete karşı bir eleştiri sezilebilir: 'Yunanlılar kadar bile olamadınız!'. Türk tarafı Yunan yardımını yukarıda anlatılan 'geçmişteki alicenap Osmanlı yönetimimizin kanıtı bizi sevmeleridir' çerçevesinde de algılanmış olabilir.

Depremsiz gelecek nasıl olabilir?

Türk ve Yunan halkları gelecekte herhalde sürekli olarak depremlerin ve özel yetenekli bakanların sübvansiyonuyla yaşamayacak. İki komşu ülke olarak istikrarlı bir barış ve uyum içinde yaşayabilmek için kişiler olarak ön yargılarını ve 'öteki' ile ilgili olumsuz ve stereotip imajlarını aşmaları gerekecektir. Duygusalılıklardan uzak dengeli, tutarlı 'normal' devletler ve uluslar ilişkileri bunu gerektirir. Bunu başarmanın ilk koşulu ulusçu anlayışın temel özelliği olan ve ulusu tek stereotip olarak algılayan düşünce biçiminin aşılması olsa gerektir. Her ulus içinde olduğu gibi, 'öteki' ulusun da olumlu ve olumsuz, hoş ve çirkin, iyi ve kötü, akıllı ve aptal, dostane ve düşman duygular taşıyan insanlardan oluştuğu anlayışı egemen olmalıdır. 'Öteki dostumuzdur' anlayışı, yanlış bir temel üzerinde bina edildiği için, bu tür bir düşünceyi benimseyenler ilk krizde 'hayır, düşmanımız imişler!' diyeceklerdir. Muhayyel dostlar muhayyel düşmanlar gibi aynı ulusçu paradigmanın ürünüdür.

Ayrıca son iki yılın deneyimlerinin ortaya koyduğu bir gerçek sivil toplumla ilgili pek de iç açıcı olmayan durumdur. Sivil toplum kuruluşlarının bir bölümü özerk değil devlet politikasına endekslenmiş gibidir. Özellikle Türkiye'de dış politika konularında karar mekanizmalarını kontrol edenler rahatlıkla sorgulanamamaktadırlar. Belki iki ülke yönetimi arasında en büyük fark bu alandadır. Yunanistan'da iki ülkeyi ilgilendiren konularda kamu oyunu tatmin etmeyen bir hükümet kararının uygulamaya konulması çok güçtür. Türk-Yunan ilişkilerinin alinyazısı ülkenin birinde ağırlıklı olarak devlet tekelindeyken öteki ülkede ağırlıklı olarak kamu oyunun ve popülist politikacıların isteklerine göre sınırlanır. Oysa dengeli ve olgun bir demokratik ortam daha

sağlıklı bir geleceğin ön şartıdır.

Nihayet, kamu oyu yoklamaları halklar arasında hâlâ ulusalcı ön yargıların egemen olduğunu göstermektedir. Son gelişmeler, yani iki ülke arasındaki yakınlaşma, çok olumlu olmakla birlikte halklarca henüz ne çağdaş bir 'anlayış' kök salmıştır ve ne geriye dönüş tehlikesi bertaraf edilmiştir. Bu sorunları sivil toplum değilse, kim çözecektir?

[1] Benedict Anderson, *Imagined Communities*, Verso: London, 1990, pp. 16, 31.

[2] Bu konuda bkz. H. Millas, 'Milli Türk Kimliği ve 'Öteki' (Yunan)', *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce* adlı yapıtta, İstanbul, İletişim, 2002. (Yayınlanacak).

[3] Başka paradigmalarda/ideolojilerde bu 'ittifak' olayı farklı sözcüklerle dile getirilir. Sosyalistler arasında 'yoldaş'tan, dindarlar arasında 'din kardeşi'nden, geleneksel kırsal alanda 'hemşehri'den söz edilir.

[4] Türk tarafı doğu ve güneydeki komşularla benzerliği ve yakınlığı şiddetle reddetmekte, Yunanlılar ise kendilerinin İtalyanlar'a benzediklerini sık sık söylemektedirler.

[5] Bu konuda bkz. H. Millas, *Türk Romanı ve Öteki - Ulusal Kimlik ve Yunan*, İstanbul, Sabancı Yayınları, 2000.

[6] Edebiyat metinleri üzerinde yapılan araştırmalar, ulusçu yazarların 'ötekenden' söz eden romanlarında (soyut) Yunan her zaman olumsuz kimseler olarak sergilenirken, aynı yazarların

somut Yunan'dan söz eden anılarında 'öteki' hemen her zaman bu kez olumlu olarak sergilenir (Millas , *Türk Romanı...*, s. 252).